

Octo hi cursus efficiunt sonos distinctos septem interuallis. Sed hoc haud dubie coactum est, à Ciceronis phrasi longè alienum. Ego locum Ciceronis ita legendum puto: Illi autem octo cursus, in quibus eadem uis est extremorum, septem efficiunt distinctis interualla sonis, qui numerus rerum omnium ferè nodus est. Hæc uerba, si quidem ita legantur, & secundum naturam prolata uidentur, & traditioni Musicorum consentanea erunt. Natura enim ita habet, ut octo phthongis, secundum rationem musicam dispositis, certoque modulandi genere dimensis, octauus sit eiusdem naturæ cum primo. Et cum sint octo phthongi, septem tamen duntaxat sint interualla, quæ septies uariata quouis modulandi genere, septem efficiunt diapason species, quarum frequentissime omnes authorum libri meminere, ut paulò ante differuimus. Boethius huius negotij uerus iudex, cum apud ueteres hæc ita mirè uariata uideret, & Plinium non ueritum dicere iucundam magis quàm necessariam subtilitatem, hæc ita temperauit, ut tamen utranque opinionem sub oculos lectori poneret, quemadmodum paulò ante locum indicauimus. Ut autem eadem, quod certo sentimus, fateamur, dicimus in genere. Non absque ratione commentum hoc uisum esse Aristoteli, et dictu iucundius quàm uero similius. Quippe si quis ea applicare, ut ita dicam, uoluerit, neque hercules Planetarum interualla, musicis intercapedinibus conuenire reperiet, neque ullam certam soni rationem uel subiecto uel efficiente causa, ut Physicis placet, adesse deprehendet. Sed datur hæc uenia antiquitati, quæ quoquo modo humanas mentes ad coelestium contemplationem erigendas existimauit. Ego nisi ab authoribus magnis hoc tractatum uidissem, silentio transire, quantum ad artem pertinet musicam, absque omni, ut puto reprehensione potui, sed non sum prorsus cõtemnenda, quæ tanta autoritate antiquitas memoriæ cõsecrauit, nihilominus res ipsa ut habet, duce ueritate, nobis prosequenda est.

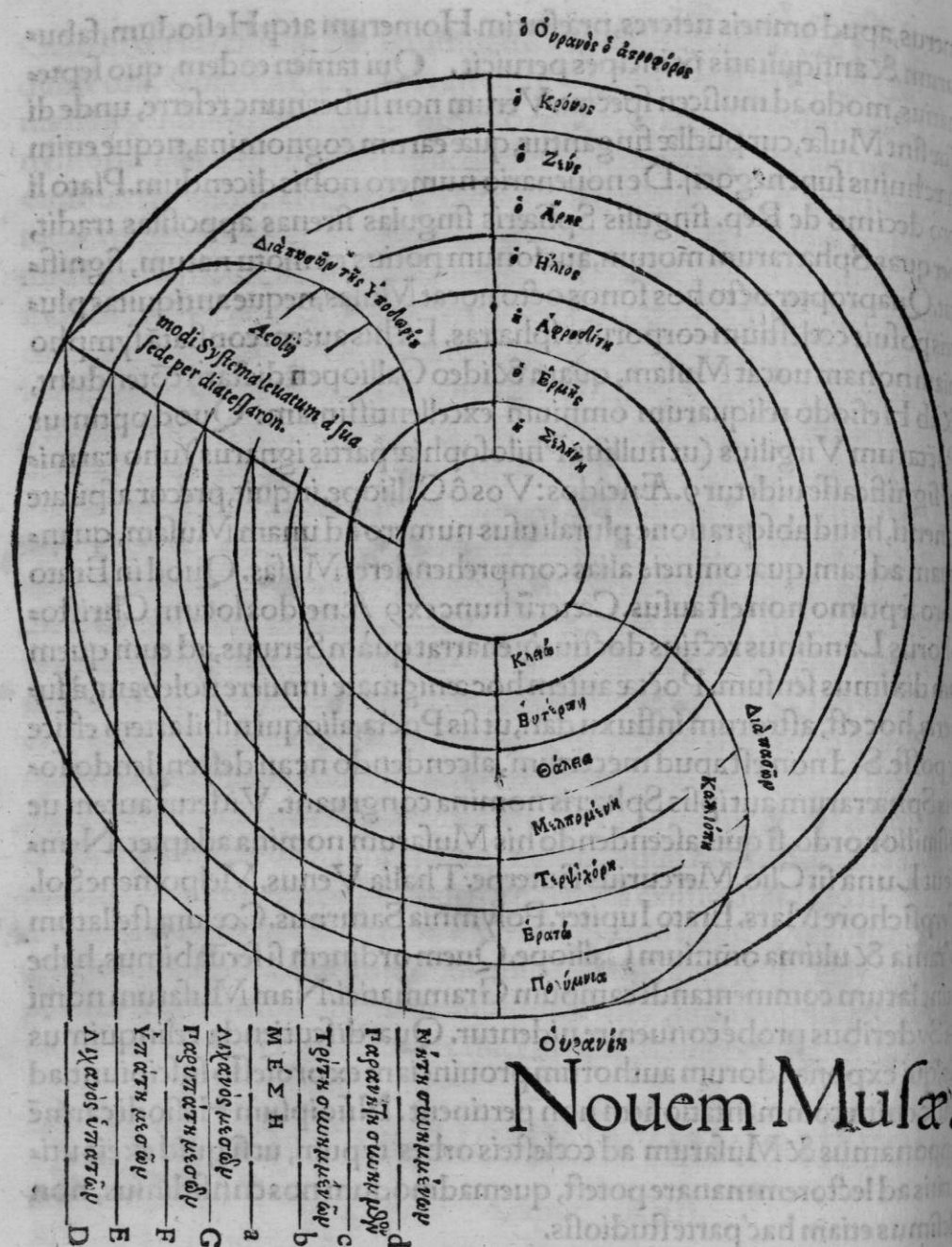
Quid per nouem Musas intelligendum, Caput XIII.

Sed neque hoc silentio prætereundum est, quando ad Musices cognitionem, ut ex nomine apparet, non nihil pertinet. Quare apud auctores nouem Musæ dicantur. Apud ueteres tres duntaxat fuisse Musas M. Varro tradidit, & Diuus meminit Augustinus in lib. cõfessionum, ea certe de causa, quod omnis sonus triformis sit. Nempe qui edatur uel uoce, ut faucibus, uel flatu, ut tubarum, uel pulsu, ut in cithara. Quidam quatuor etiam Musas faciunt, quidam septem à diapason septem speciebus, quæ opinio, si recepta esset, placeret. Sed nouenarius in Musis numerus,

merus, apud omnes ueteres, præsertim Homerum atque Hesiodum, fabularum & antiquitatis principes peruenit. Qui tamen eodem, quo septenarius, modo ad musicen spectat. Verum non lubet nunc referre, unde dictæ sint Musæ, cur puellæ fingantur, quæ earum cognomina, neque enim hæc huius sunt negotij. De nouenario numero nobis dicendum. Plato libro decimo de Rep. singulis Sphæris singulas sirenas appositas tradit, per quas Sphærarum motum, aut sonum potius ex motu natum, significat. Quapropter octo hos sonos octo uocat Musas, neque antiquitas plures posuit coelestium corporum sphæras. Ex his autem conflata symphoniam nonam uocat Musam, quam & ideo Calliopen dictam cõtendunt, & ab Hesiodo reliquarum omnium excellentissimam. Quod optimus Poëtarum Virgilius (ut nullius Philosophiæ partis ignarus) uno carmine significasse uidetur 9. Æneidos: Vos o Calliope, inquit, precor aspirate canenti, haud absque ratione plurali usus numero ad unam Musam, quamquam ad eam, quæ omnes alias comprehenderet Musas. Quod in Erato libro septimo non est ausus. Cæterum hunc ex 9 Æneidos locum Christophorus Landinus rectius doctiusque enarrat quàm Seruius, ad eum quem iam diximus sensum. Poëtæ autem hoc ænigmate innuere uolebant, à superis, hoc est, astrorum influxu dari, ut sis Poëta, alioqui nihil artem efficere re posse. Sed non est apud me certum, ascendendo ne an descendendo sonis Sphærarum aut ipsi Sphæris nomina congruant. Videtur autem uerisimilior ordo, si quis ascendendo his Musarum nomina adaptet. Nempe Luna sit Clio. Mercurius Euterpe. Thalia Venus. Melpomene Sol. Terpsichore Mars. Erato Iupiter. Polymnia Saturnus. Cælum stellatum Vrania & ultima omnium Calliope. Quem ordinem si seruabimus, habebunt latum commentandi campum Grammatici. Nam Musarum nomina Syderibus probe conuenire uidentur. Quæ discutienda relinquimus eis, qui exponendorum authorum prouinciã ex professo suscipiunt, ad hanc enim commentationem non pertinent. Nunc ipsum Hesiodi carmen apponamus & Musarum ad coelestes orbes typum, ut si quid ex eis utilitatis ad lectorem manare potest, quemadmodum nos cõfidimus, non desimus etiam hac parte studiosis.

Κλειώ, Εὐτέρπη, Θάλεια, Μελπομένη,
Τερψιχόρη, Ἐρατώ, Πολύμνια, Οὐρανία,
Καλλιόπη ἥδ' ὅς τις πρόσθε ἄτη δὴν ἔκαστον.

I 2 δ' οὐρανός

Νοῦν Μουσῶν

Anacephalæosis

Anacephalæosis parua de Mo-

dorum diuisione, Caput XV.

Verū iam huius extraordinariæ cōmentationis satis est, ad ipsam rem redeamus. Dictum est nobis antea, septem esse diapason species à proslambanomene ad paraneten hyperbolæon, his apud Boëthium nominibus: Hypodorium, Hypophrygiū, Dorium, Phrygium, Lydium, ac Mixolydiū. Dictum item est, ex his septē, quinq; bifariā diuidi, proprie arithmeticōs ac harmonicōs, Hypodoriū, Hypolydium, Dorium, Phrygiū ac Mixolydium. Hypophrygium autē arithmeticōs tantū, Lydium harmonicōs tantū: Atq; ideo duodecim esse proprie Modos, nō quatuordecim: Et tribus quidē primis speciebus Hypodorio, Hypophrygio, ac Hypolydio nomina manere diuisione arithmetica, sequētib; autē quatuor Dorio, Phrygio, Lydio, ac Mixolydio diuisione harmonica. At reliquis quinq; Modis inuersa esse horum iam dictorum systemata, Et tribus quidē primis duo harmonicōs, ē quatuor autē sequētib; tria arithmeticōs. Duo itaq; deficiūt altera parte systemata, quia secūda diapason species harmonicōs, sexta arithmeticōs uerti proprie nō possunt, ut sæpius dictum est. De ordine autē horum Modorum multis ante differuimus uerbis. Nunc hoc saltē adiiciendū: Modos diuidi posse in principes & subditos, q̄s nunc subiugaleis uocant, uetustiores Plagios. Principes esse, qui diuisi harmonicōs, cātus finē infima diapason chorda cōstituunt, quorum sint numero sex. Æolius, Ionicus, Dorius, Phrygius, Lydius, ac Mixolydius. Subiugaleis uero, qui diuisi arithmeticōs, cantus finē infima diapente chorda cōstituunt, eadē cum suis principibus, q̄rum itidem sint numero sex, Hypoælius, Hypoionicus, Hypodorius, Hypophrygius, Hypolydius, ac Hyperionicus, siue Hypomixolydius. Finales igitur duodecim Modorum chordæ ita habēt secundum ipsorum naturā. Æoliū ac Hypoæoliū in A. Ionici ac Hypoionici in C. Dorij ac Hypodori in D. Phrygiū ac Hypophrygiū in E. Lydiū ac Hypolydiū in F. Mixolydiū ac Hypomixolydiū in G. B clauis omīssa est, q̄d in ea rarius cantus finiunt. Si tamē in ea inueniantur, ut postea exēplis ostendere conabimur, ij cantus erunt Hyperæoliū ac Hypphrygiū, duorū Modorum à posteris adiectorū, habebuntq; suum quoddā ius ut alij, nēpe ut authentēs sit Hypæoliū, Plagiū uero Hypphrygiū. Idq; in simplici scala absq; tetrachordo synemmenon. Verū quia Hypoæoliū & Hypoionicus extra scalam græcā expatiarent, tum si aliquot uocum cantilenæ instituant in quatuor sequentibus Modis, Basis & ipsa extra eandē uagaretur, sex Modi infimarum clauis suis sedibus per diatessaron loco moti sunt, manēte tamen immobili diapason systemate. Ita Æoliū ac Hypoæoliū in D. cū fa tamē in

I 3 b clauis

b clauis, cantus suos finierunt, quamquam in a commodius potuissent. Ionicus & Hypoionicus in F. Dorius ac Hypodorius in G, sed itidem cum fa in b clauis, ad hoc enim inuentum est tetrachordum synemenon, ut systemata infra in superioribus quoque clauibus locum haberent, & uoces omnes potius intra scalam continerent, quam extra temere uagareretur, quod superiore uolumine admonuimus, & tertio deinde exemplis demonstrabimus. Habent itaque ex septem diapason speciebus quinque binos Modos, uidelicet, Prima Hypodoriū atque Aeolium, Tertia Hypodorium ac Ionicum, Quarta Dorium ac Hyperionicum, Quinta Phrygium ac Hypoaeoliū, Septima Mixolydium ac Hypoionicum. Duæ uero reliquæ species singulos, nempe secunda Hypophrygiū, Sexta Lydiū. Duo enim reiecti sunt, de quibus nunc sæpissime. Hæc Modorum tam intricata ordinis ratio, ac sedium tanta diuersitas in causa fuit, cur uera de his traditio tot annos doctissimos latuerit, nemoque rogatus, quis esset Ionicus Modus, aut quomodo à Lydio distingueret, quis Aelius aut quomodo à Dorio differret, plane definire potuerit, cum apud authores frequens illorum esset mentio, & in canticis Ecclesiasticis multæ mutationes ex Lydio in Ionicum, ex Dorio in Aeolium fierent, haud cognita apud homines causa, quo pacto id accideret.

De Prima diapason specie & duobus Modis, Caput XVI.

A tunc locus expostulare uidetur, ut lectori, quod toties promissimus tandem præstemus, duodecim nempe Modorum exempla. Qua in re id præfari mihi licebit, eorum Modorum exempla, qui noti sunt, pauca me indicaturum, at eorum qui ignoti tot annis nomine latuere latius explicanda suscepisse, ut lector plane perspiciat, à nobis nihil noui constitutum, sed quod uel hominum negligentia, uel temporum iniuria tandem prope modum sepultum fuit, id nos pristino splendore restituisse. Primæ igitur speciei diapason à proslabanomene in mesen, hoc est, ab A in a, duo sunt Modi, alter qui ipsius diapason apud Boethium habet nomen, Hypodorius, & diuisus arithmeticos in D. uulgo nunc secundus dicitur, quia Dorius, qui primi nomen obtinuit, Plagius est, quippe cum quo communem habet diapente relata, & eandem diatessaron resol, inferne, quam ille supernæ. Alter diuisus harmonicos, olim Aeolius magna cum Dorio communione, sed de hoc paulo post. Hypodorius sanè, diuisus arithmeticos, ac nunc noster Secundus, ut diximus, nomē diapason ut proprium obtinens, tetricam quandam habet grauitatē, minimeque adulatoriā, quo primi Ecclesiastici usi uidentur in rebus mœstis ac tristibus, quod Tractatus, qui diebus piacularibus (quadagesimā nunc uocant) canunt, plane ostendunt. Tum responsoria

soria uetera & Antiphona aduentus Domini. Modus est omnibus notus ex A graui ad a acutum. Finalis clauis est D, quæ & principis eius est Dorius. Attingunt tamen cantus eius inferne aliquando G ut, & supernæ c, sed licentia, id quod plenius libro priore explicuimus. Nos unum Responsorium exempli gratia apponemus, dignum cantatu, quod doctus uir nostra ætate Ioannes Richafort quatuor uocibus elegantissime composuit, quamquam licentia Symphonetarum usus, per diapente loco mouit sursum, quod per diatessaron oportuit, ut in alijs quoque Modis omnibus facere solent, itaque ex Hypodorio fecit Hypoaeolium, cum uulgi contra ex omnibus Hypoaeolijs fecerit Hypodorios. Deinde & descensum à finali clauis per quintam fecit, quæ natura est per quartam, sed secutus est uulgi usum, qui hæc ferè in quintam detorquet, quemadmodum in hoc Responsorio in uerbo misere re, uerus descensus est ad Are, ut nos exhibemus, uulgi autem ad G ut usque detrudat, nec hic solum, sed in omnibus prope modum Responsorijs ad hanc formulam compositis. Verum id nos, qui artem tradimus, commoueri non debet. Cantio autem est huiusmodi.

Hypodorij exemplum.

E Mendem, in me liusque ignoranter peccauimus. Ne subito praecipiti die mortis, queram, spacium poenitentiae, & inuenire non possumus. Attende Domine & misere re. Quia peccauimus tibi. Peccauimus cum patribus nostris, iniuste ergi mus, I 4 iniquitatem

Inuenies alibi frequenter huius cantus caudam semiditono cūrtatam, qd ignorabant hunc Modum, dubitabantq; effetre sol mi, an fa re. ac p inde incerti cuius esset Modi, omiserunt ultimam notam. At id nos, qui artem tradimus morari non debet, in multis enim alijs idem uitij increbuit.

Symbolum Nicenum in

Aeolio Modo.

Credo i unū Deū Patrē omnipotētē, factorē cœli, et terrę, uisibilia

ū omniū, & inuisibilia. Et in unū Dñm IESVM Christū Filiū Dei

unigenitum, Et ex patre natū āte oīa secula: Deū de Deo, lumē de lumie

Deū uerū de Deo uero. Geitū nō factū, cōsubstantialē Patri p quē oīa facta

sūt. Qui ppter nos hoīes, et ppter nostrā salutē descēdit de cœlis. Et incarnatus

est de spiritu scto ex Mariā uirgine. **ET HOMO** Factus est. Crucis

fix⁹ etiā p nobis sub Pōtio Pilato. Pass⁹ et sepult⁹ est. Et resurrexit tertia die

secū dū scripturas. Et ascēdit i cēlū, sedet ad dexterā patris, Et iterū uētur⁹ est

cum

cū gloria iudicare uiuos & mortuos. Cui⁹ regni nō erit finis. Et in spm

sanctū dñm, & uiuificatē. Qui ex patre filioq; pcedit, Qui cū patre & filio

simul adorā, Et cōglorificā. Qui locut⁹ est p Proph. Et unā sanctā ca-

tholicam, & apostolicā Ecclesiam. Cōfiteor unū Baptisma in remissionē

peccatorū, Et expecto resurrectionē mortuorū, Et uitā futuri seculi.

A men.

Hic non possum satis ammirari publicam in huius cantus sine hallucinationem, quæ ultimam notam in mi torfit, contra & naturam Modi, qui in re deponit cantuum finem, & aurium iudicium, quæ sol quidem in clausulis finalibus ut uocant audiunt, mi uero nunquam, sed re, est huius diapente, atq; adeo Modi finis. Sequitur nunc Angelica salutatio, tono inferne ut est nos principum ad diapente adiecto, his notulis.

Ave Mariā, gratia plena, Dñs tecū. Benedicta tu in mulieribus,

& benedict⁹ fruct⁹ uētris tui.

Hactenus

Hactenus huius Modi exempla posuimus quæ diapason non explet. Sed diapente duntaxat, adiecto supernè semitonio minore, infernè uero in aliquibus tono. Nunc exemplum ponemus quod tota diapason percurrat, ut natura Modi exposcit. Est autè Euangelij Matthæi initium opusculum eleganter ad huius Modi formulam exaratum. Quod uel in A re, uel in D sol re, sed non absque fa in b clauis, ut ante diximus, uel in aliam re incipere poterimus, manente nihilominus immutata Systematis natura. Verum quia nunc tres huius Modi cantus in A re cepimus, ex qua sede, aliam re etiam facile intelligitur, cum de octauis idem sit iudiciū. Nunc in D sola re degustationem eiusdem dabimus, ut lectoris industria exacuatur ad huius elegantissimi Modi naturam diligentius intuendam.

Dominus uo bi scum. Et cum spiritu tu o. In i ti
um san cti Euan ge li i se cundum Matthæ um.
Glo ri a ti bi do mine. Liber generatio nis Iesu Christi fili
i Dauid, fi li i Abra ham, Abraham ge
nu it I sa ac, Isaac au tem genuit Ia cob, Iacob autem ge
nu it Iudam. & fra tres e ius.

Non uisum est operæ precium ea longius prosequi, quādo quæ hic posita sunt, satis luculenter ostendunt huius naturam Modi, itaque ad alia progrediamur.

Id quoque explicandum est, qualem in psalmos huius Modo tam uetusto dederint intonationem prisci illi Ecclesiastici. Eam rem mihi cogitavi saepius, nec facile quid ueri esset comminiscenti, tandem in mentem uenit peregrini denominatio Modi, quem cur ita uocatum putem, non hercules habeo quod

beo quod dicam, sed eā appellationē huius esse Modi & à uulgo usurpatā non dubito, quippe qui hunc ignoraret Modū, cuius uestigiū tamen uideret nondum prorsus oblitteratum. Porro cum Frāchini nostri de Antiphonis: Nos qui uiuimus benedicimus dominum, tam proluxa præter ipsius consuetudinē uerba, in negotio nō admodū arduo, legerē, nunc Ambrosianos, nunc Gregorianos cōmemorantis, nec tamē cantus naturā exacte explicantis, uideo planius quod priore libro diximus, illi non, ut decuit, Modorum naturam perspectam fuisse. Antiphona enim illa non Mixolydij sunt Modi, ut ipse existimauit, sed Æolij, non suo quidem terminata loco, sed in quarta supra finalem clauem, ut omnes fermē clausulæ in Symbolo Niceno. Nisi quis putet & his caudam decurtatam, quod in plerisque cātilenis huius Modi accidisse supra testati sumus. Certe ipsa intonatio super Psalmum centesimum decimum tertium diebus pascatis ad Baptisterium cantari solita, de qua ad finem præcedentis libri diximus, huius est Modi, non adeo absimilis differentiæ ultimæ Dorij, quam eodem loco libri prioris posuimus. Dorium uoco, quem uulgus primum nominat. Ut sint antiphona Æolij ad hanc formulam.

Nos qui uiuimus benedicimus Dom̃. In exi tu Israhel de
Ægipto. domu s Iacob de pop. barbaro. de populo barbaro.

In psalmis autem maioribus, ut uocant, intonatio est non multum à Dorio differens, quam etiamnum in quibusdam cœnobijs Hercyniæ syluæ decantant, ut ipsi sæpe audiuiimus, eas hic subnectere placuit, quando aliorum Modorum formulas superiore libro exhibuimus, de cæteris, quos supra negleximus, idē suo loco facturi.

Magnificata nima mea Dom̃. anima mea dominum.
Benedictus Dñs Deus Isra el. quia uisitauit, & fecit redētionē plebis suæ

Responsorium Gloria Patri, patebit postea in Respōsorio: Te sanctū Dominum. In introitibus non succurrit aliud à Dorio.

K Desecunda

De secunda diapason specie, atq;
uno eius proprie Modo, Cap. XVIII.

Secundæ diapason speciei, quæ est ab hypate hypaton ad paramesem, hoc est à h ad b, unicus est proprie Modus, ipsius diapason nomine Hypophrygius, diuisus Arithmeticôs in E. Vulgo nunc Quartus, quia Phrygi, qui nunc tertius uocatur, subiugalis est, quippe cum quo cõmunẽ habet diapentem mi, & eandem diatessarõ la mi infernẽ, quã Phrygius supernẽ. Hic modus tristem quandã habet querimoniã, ac supplicem lamentationẽ, aptissimus sacris cantilenis, ad quẽ Threni Hieremiæ aliquot in locis Germaniæ ac Galliæ suauissimẽ canunt, sed ad alia quoq; adhibet. Finalis eius clauis est E, quæ & Principis ipsius est Phrygi. Cæterũ huic Modo hoc familiare ac peculiare est, ut cantus eius raro contingat infimã chordam h. nam ferẽ in C manent, uitantes illud semitoniũ minus ex C in h. Cõtra uero superne adijciunt semitoniũ ex b in c. Ita ut intra C ac c, maneant, perinde atq; Ionici catus, quanq̃ ab Ionicis in immẽsum differunt phrasi ac clauis finali, ut in exemplis utriusq; modi clarũ euadit. Cũ autẽ hic Modus satis sit uulgo notus, de eo plura dicere super sedemus. Vnũ duntaxat exemplũ ponere placuit, nempe Diuorũ Ambrosij ac Augustini elegatissimam illam, & à tota decantatam ecclesia oden: Te Deũ laudamus. In qua huius natura Modi oppidò eleganter expressa est. Scio autem eam à diuersis ecclesiis mirè uariatam, nos simplicissimam formam secuti sumus. Lectores, quod cuiq; uisum fuerit, sequatur. Nam omniũ ecclesiarum formas prosequi, necq; possumus, necq; aut necesse aut utile uisum est.

Diuorum Ambrosij ac Augustini ode ad Hypophrygium
decantata Modum.

TE Deũ laudamus, Te Dñm cõfitemur. Te eternũ Patrẽ ois terra ueneratur. Tibi oēs angeli, Tibi cœli, & uniuerse potestates. Tibi Cherubim

rubĩ, & Seraphĩ incessabili uoce, pclamāt, Sãctus, Sanctus, Sanctus
Dñs Deus Sabaoth. Pleni sũt cœli, et terra maiestatis glorię tuę. Te gloriosus apostolorũ chorus. Te prophetarũ laudabilis numerus. Te Martyrũ
cãdidatũ laudat exercitũ. Te p orbẽ terrarũ facta cõfiteĩ Eccle si a.
Patrẽ immẽse potestatis. Venerãdũ tuũ uerũ, et unicũ Filiũ. Sãctũ q̃
q̃ Paracletũ Spiritũ. Tu rex glorię Christe. Tu Patris sēpiternus Filius.
Tu ad liberãdũ susceptus, hõĩẽ, nō horruisti uirginis uterũ. Tu deuictio
mortis aculeo apuisti credẽtib; regna cœlorũ. Tu ad dexterã Dei sedes in
gloria Patris. Iudex crederis esse uertur. Te ergo quẽsũ tuis fãulis subueni,
q̃s p̃cioso SANGVINE redemisti. Aeterna fac cũ sãctis tuis gloria munera
K 2 ri. Sal.

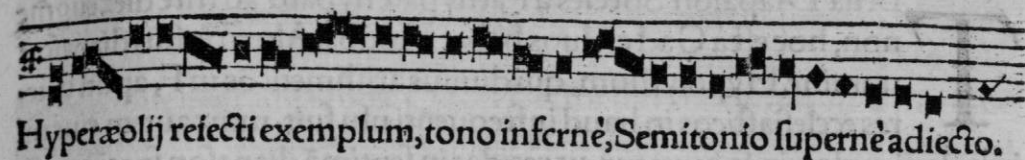

ri. Saluū fac populū tuū Dñe, et benedic hereditati tuæ. Et rege eos, & ex
tolle illos usq; in eternū. Per singulos dies benedicim; te. Et laudam; nomē
tuū in seculū, et in seculū seculi. Dignare Dñe die isto sine peccato nos cu
stodire. Miserere nostri Dñe miserere nostri. Fiat misericordiā tua Dñi
ne sup nos, quēadmodū sperauim; i te. In te Domine spera ui, nō cōfunde
dar in æter num.

De Hyperæolio reiecto Modo.

Alter huius diapason Modus esse potest iisdem quidem extremis li
mitibus, quibus continetur Hypophrygius, Hyperæolium nomi
nant, quod proximē super Æolium sedem habeat, neq; enim aliud inue
nit nomen, sed mediatio obstitit, quo minus in usum uenerit. Nam authō
tarum lege infernē diapente, supernē diatessarō habere debebat, quod hic
fieri nequit, ex h enim in F semidiapente est, ex F autem in mi, quod est in
b clauē, tritonus est, sed de hoc in superioribus sæpe dictum est. Quod si ar
gutulus aliquis dicat, tritono adimendam esse Apotomen, ac semidiapente
te adiiciendam, ut apta fieri queat mediatio, Dicimus tum non fieri nouū
Modum, sed hunc recidere, uel in Phrygium, uel in Lydium, uel in alium
quempiam modorum, quare hoc ineptum est. Non imus tamen inficias,
si supernæ chordę semitonium, infimæ tonum, ut in alijs modis ferē fit, ad
ijci concedamus, posse aliqua ratione, præsertim ab ingenio exercitato, cā
tum aliquem ad eam formam institui, sed quem omnes docti merito con
temnant, cum satis sit alioqui Modorū. Et si hæc nostra ætas, quasi omniū
ædio

ædio affecta, & noua quacuncq; ratione querens, huiusmodi cantus, cum
plures uoces instituuntur, nobis nonnunquam effingit, ingeniosum exi
stimans inuenisse aliquid, quod ueteres latuerit, cum uetustas hæc, non ut
incognita, sed ut indigna doctis auribus contempserit. Nemo tamē quod
equidem sciam, in cātu simplici hoc tētauit, sed plurium uocum dūtaxat,
ut dixi, compositores, sic enim nunc uocantur. Exemplum sit huius modi.

Hyperæolij reiecti exemplum, tono infernē, Semitonio supernē adiecto.

Sed in hunc cantum & simileis merito exclamauerit quispiā illud Ho
ratij: Amphora cœpit.

Institui, currente rota, cur urceus exit?

Reperias nihilominus tamen apud Symphonetas huiusmodi cantus, qui
immodica fame siti ad taleis ineptias delabuntur. Cuius erroris causam pu
to, quod ueteribus contemptis, sola noua placent, atq; ita nunc gloriā que
rimus, non eo hercle modo quo debemus. In Poëtica pulchrum est eximie
os sequi uates, ita Virgilius Theocritum Hesiodum ac Homerum sequi
non dubitauit. In musicis uero, Dij boni quàm hoc quibusdam turpe ui
detur, si quis uel Iodocum Pratēsem, in hoc negotio propē Virgiliū, uel
Ioannem Ockenheim eruditissimū uirum, uel Petrum Platensem suauissi
mum modulatorem sequi conetur. Cum illi tamen cantus naturam inge
nio ac arte imitati, egregiam laudem iure meruerint. Nostra uero tēpestas
sint, qui nullam cantilenam, nisi iam recēs ab authore, uelut incude adhuc
feruescente proueniat, probent, ueteres omneis cōtemnant. Cæterum cum
turpe putent ullum, quantumuis doctum imitari, ueteribus Modis occu
patis omnibus, ad noua confingenda necessario uertuntur, sed inepta atq;
insulsa, cum ueterum sint docta atq; feliciter nata, nature præterea, quod in
musicis maximum est, cōformia. Ego sanē eius sum opinionis, ut carmen
Poëtæ doctum semper placet, ita cantum doctum non debere unquam di
splicere, atq; ideo immerito contemni. Secundum illud frequens apud Pla
tonem, Δις ἡμετέροις τὸ καλόν. Veterum cantus nunc uoco, quales ante annos
septuaginta plus minus finxerūt Musici, neq; enim ante annos cētum hæc
compositiones quatuor uocum fuēre, ut mea fert opinio, Sed de his in po
sterioribus plura.

De tertia Diapason specie & duobus eius Modis,

Caput XIX.

Tertia Diapason Species à Parhypate hypatō ad tritē diezeugmenon, hoc est à C ad c, duos habet Modos, Alterū ipsius diapason nomine, Hypolydium, qui diuisus arithmeticōs in F, apud ueteres ecclesiasticos in haud infrequenti usu fuit, nunc autem eius in b clauī, uulgo in fa mutatur, ut recidat in septimā diapason speciem, nempe in Mixolydiū, diuisus arithmeticōs, qui apud ueteres Hypoionicus dictus est. At uetus hic Hypolydus in b clauī habet ut Lydius, non fa, ut nunc mutatus canitur. Alter Ionicus siue Iastius, diuisus harmonicōs, magna cum Lydio cōmunionē, de quo paulo post. Hypolydus sanē de quo cepimus, Lydij est Plagiū, quippe cum quo cōmunem habet diapēte fa fa, & eandem diatēssaron fa ut inferne, quam Lydius habet superne. Sextus uetustus dici potest, atq; ita nobis superius nominatus. Mediocris iucunditatis est Modus, nihil eximīe elegantīe habens, propter mediatiōnem sub tritono factam. Ideoq; ueteres Ecclesiastici in grauibus cātilenis eo usi uidentur: Quæ hodie tamen, ut iam sæpe admonuimus in Hypoionicum plæræq; mutatae conspiciuntur, deiecto ē supremo, quem in Hypolydio obtinebat, loco, semitonio minore, in secundū locum. Est autē Hypolydus ex C graui ad c acutum. Finalis clauis est F, quæ & principis est Lydij. Eius simplex exemplū est hoc, ad qd facile alia intelligi possunt. Ex Psal. 14.

Hypolydij exemplum.

Domi ne q's habitabit in tabernaculo tuo: aut q's req'scet in monte sancto tuo: Qui īgredit sine macula, et opatur iusti ci am.

Huius

Huius item Modi sunt Introitus: Esto mihi. Et. Os iusti, quancūq; codices ubiq; uariant. Alij enim notulas quæ c paruum in his attingunt, in b torquent, ut id quis uidere poterit, qui codices inspicere uolet. In gradualibus uero, ut uocant, id longe apertius uidere licet, in quibus reperias ex Lydio non factum Ionicum, saltem ubi torqueri licebat. Est autem ubi non liceat: Nempe ubi cantus ad e paruum conscendit, & in b uno relabatur saltu, obstat enim Tritonus. Caterum in ea sum opinione, conspirasse quosdam, ut ex omnibus Lydijs Hypolydij sōq; facerent Ionicos Hypoionicosq;, at id parum feliciter processisse. Ideoq; nunc tam tortos esse cantus, precipue in gradualibus. Quod Lector simul atq; diligētius introsperit, uerum esse facile iudicabit, quare ut id latius explicaremus, non est uisum opere precium. Huius autē Modi Intonationes ab Hypoionico discretas nō memini me uspiā aut inuenisse aut reperisse. Et nouas cōfingere, quādo ueteres hoc omiserūt, non est necessariū, satis enim superq; est Modorū. Idem iudico de Responsoriorū ac Introituū uersibus. Qd' si quispiā am uspiā inuenerit. utatur per nos licebit. Iam ad secundū huius speciei Modum progrediamur.

De Ionico siue Iastio Modo,

Caput XX.

Alter tertiæ Diapason Modus Ionicus dicit, diuisus harmonicōs, Ideoq; in hac classe princeps, omnium Modorū usitatissimus. Sed nostra ætate sede propria exulans per diatēssarō in Lydij finali clauī, hoc est, F, nō tamen absq; fa in b clauī cātus finit. *ῥαφύς*, à Luciano in harmonide dictus, hoc est, iucundus, ab Apuleio uero uariū, qui non Ionicum sed Iastium Græcis sanē appellat, ut supra diximus. Porro hic Modus saltationibus aptissimus est, quem plæræq; Europæ regiones, quas nos uidimus, adhuc in frequenti habēt usu. Apud ueteres Ecclesiasticos per raro ad hunc Modum cantilenā reperias. At à proximis quadringentis, ut opinor annis, etiam apud Ecclesiæ cātōres ita ad amatum, ut multas Lydij Modi cantiones, ut iam sæpe diximus, in hunc mutarint, suauitate ipsius ac lenocinio illecti. In Trochaicis magnam habet gratiam, & in Iambicis Catalecticis, ut apud Horatium ode 18. lib. 2. Carminum patet. Ionici etiam pedes huic Modo facillime aptantur, qd Horatius semel dūtaxat exhibuit ode 12. lib. 3. Car. Quidam huic Modo lasciuam petulantiam tribuunt, uidelicet ad quem in saltationibus petulātes fiant motus, atq; inde ab eodē Poëta in corruptos sui seculi mores hoc scripto, pditum: Motus doceri gaudet Ionicos. Matura uirgo. Nota est apud omnes historicos Ionū leuitas etiam prouerbij celebrata. Non me latet quæ apud Athe

K 4 næum

næum lib. 14. de hoc Modo produntur, mihi nequaquam probabilia uisa, qui motus & maiorum authorum scriptis, & ipsa re, quæcunque adeo incerta à scriptoribus scribuntur, cum hic tum alibi toto hoc opere lubens ac scie ens prætereo. Satis erat Athenæo dicere, hoc ille scribit dum authores quæ quærimus sæpe nominant tantum, non explicant, utpote eo tempore notissima. Sed id nobis, qui artem docemus, non satis est uisum. Hac tempestate omne Vt, ad hunc conferunt Modum Cantores, quemadmodum omne Re, ad Dorium, & mi ad Phrygium, nullum Vt quàm huius Modi cognoscentes, quod superius quoque admonuimus. Natia clauis finalis huius est C. sed nunc perraro ullam cantilenam in ea positam reperiatis, adeo uicinit Tetrachordi Synemmenon affectatus usus. Porro huius item Modi exemplum habitum est libro priore, ubi de clauium transpositione differabamus, positumque à nobis fuit in F faut. Nunc uero aliud ponamus in propria sede, ut ueteres pernotasse uerisimile est. Cum autem in alijs principibus ferè inferne tonus apponatur, in hoc semitonium, non tonus eueniet. Quod quidam adeo non euitarunt, ut illud affectasse uideantur. Ego hercules non ponerem. Nam mire huius naturam Modi in auribus deformat, At nihilominus si suo in loco ponatur minus offendit. Hic Modus Quintus uulgo nominatur, qui & in nostro ordine Quintus est. Sed nunc exemplum eius ponamus, & primo simplex illud de Beata uirgine canticum, Sanctus. quod nostra demum ætate Antonius Brumel etiam quatuor uocibus elegantissime instituit, à Leone Pontifice Max. eius nominis decimo anno probatum. Sed Tenor sic habet.

Ionici siue Iastij exempla.

S Sanctus Sanctus. Sanctus Dominus Deus Sabaoth.
 Plenus es celi et terra gloriatus. O fanna in excelsis. Benedictus
 Mariæ filius, Qui uenit in nomine Domini.
 O fanna

O fanna in excelsis.

Nunc aliud exemplum ponamus, quod semitonium infra finalem habet clauem, quod in hoc Modo rarum est, ut iam diximus.

R Egnū mundi & omnē ornatū seculi cōtēpsi propter amorē Domini mei. IESU CHRISTI, Quem uidi quē
 a mari in quod credidi quē dilexi. Eructa uit cor meum uerbum
 bonum dico ego per mea regi.

Intonationes huius à Lydio per mi ac fa distinctas credimus. Introituum uero ac Responsoriorum uersus in dē mē sint in utrisque an diuersi, nihil definio. Sed in Lydio de his plura, ut spero dicemus.

De quarta Diapason specie, ac duobus eius Modis,

Caput XXI.

H Actenus eas diapason species executi sumus, quæ Plagiorum obtinere nomē, Hypodoriū, Hypophrygiū, ac Hypolydiū. Restat nunc ut reliquis quatuor, principum nominibus appellatas persequamur. Quarum prima est, quæ Doriū ac Hypomixolydiū siue Hypiaistiū duos continet Modos, ex Lichano hypatō ad Parane tē diezeugmenō, hoc est ex D magno ad d paruum

d parū. Prior Modus, quo nomine ipsa diapason uocat, Dorius est, harmonicōs mediatus in a paruo, primus nunc uulgo habet, omnium Modorū celeberrimus, à Luciano Σεμῶς, id est, seuerus, ab Apuleio bellicosus, ab alijs prudentiæ largitor, castitatis effector (ita enim illi loquunt) dictus. Quidam adhuc elegantius scilicet, cum morose ac curialiter procedere aiunt. Hinc Plato in Lachete Virum de uirtute ac sapientia dignè, ac ut uirum decet, differentem, cuius sermo operibus non dissonat, *δωρῆσι* loqui putat, non *ἰασί*. Sed nec *πρυγισί*, nec *λυδῆσι*. Solam enim doricam Harmoniam esse græcam. Quid si mihi concedatur rudi iudicio de hoc atq; precedenti pronunciare Modis, breuibus me absoluiam. Aio utrunq; Modum uideri mihi populi mores, unde nomina sumpsere, pulchre referre. Athenienses fanè Iones fuere: Lacedæmonij Dores: illi tametsi iucunditatis amatores, ac eloquentiæ studiosi, leues tamen semper habiti sunt. Lacedæmonij uero bello clari, militari disciplina ac seueris Licurgi legibus constricti, tetricos mores à maioribus acceptos diutius seruauerunt. Ita hi Modi habent. Ioniscus in totum saltationibus addictus, suauitatis ac iucunditatis multū habet, seueritatis propè nihil. Dorius contra Maiestatem quandam ac grauitatem præfert, quam admirari facilius sit, quàm explicare. Heroicis carminibus aptissimus, qd ipse olim iuuenis coràm Maxæmyliano inclito Cæsare expertus sum Agrippinè in præsentia multorum principum, non absq; merita lauri (absit uerbo inuidia) præmio. Finalis huius certe Modus clauis est D. quæ & hypodori, Mediatio autem ut iam diximus in a paruo. Præterea huic modo peculiare est supra diapason semiditono exultare cum magna hercle gratia, quod præter Symphonetarum usum in uulgatis etiam linguæ Celticæ cantionibus uidemus. Sed hoc Aeolius quoq; habet & nonnunquā Hypodorius, ut libro sequente exemplis declarabitur. Cuius quoniam notissimus est, unicum duntaxat ac planum exemplum ponamus, nempe Diuæ Virginis salutationem à tota decatata ecclesia. Authorem eius ferunt Hermannum Contractum comitem à Veringen cuius mentionem faciemus in sequentibus. Quāq; in ea cantione quidā descensum hypodori faciant in gementes, Alij in IESVM, ut mixtus uideri queat duorum Modorū Dorij ac Hypodori cantus. At nos eum nō probamus, sed simpliciter Dorij Modi formulā exequemur, ac breuius qd illud, quam ulla decantet ecclesia.

Diua

Diuæ Virginis salutatio

ad Dorium.

S Al ue Regi na misericor di a. Vi ta dul ce
do, & spes nostra sal ue, Ad te clamamus exules fi li i E
uæ Ad te suspi ramus gemētes et flētes in hac lachrimarum ual
le, E ia ergo aduoca ta nostra illos tuos miseri cor des o cu
los ad nos conuer te, Et IESVM benedictū fructū uētris tu i
nobis post hoc ex i lium o sten de, O clemens O pia O
dul cis Mari a.

Quod autem superius de Aeolio diximus Modo, maximam eum cū Dorio habere conuenientiam, adeo uerum etiam in hac cantione apparet, in uerbis inquam, misericordes, & nobis. Quidam etiam plura in his deprauant, ita utrarum Dorij cantum inuenias, quem non alicubi per synemmenon tetrachordum in Aeolium flectāt, quod si iudicio fiat, non improbo. At si ignauia ac libidine omnia confundendi ac immutandi, non poterit ea res cuiquam cordato placere. Sed ualeat hic error cum cæteris. Nunc ad alterum huius speciei Modum.

De Hypo

Dodecachordi

De Hypomixolydio siue Hy

periaftio, Caput XXII.

Alter quartæ diapason Modus, quod proximè super Iastium sedè habet, nec aliud, ut Dorius, speciale nomen agnoscit, Hyperiaftius dicitur siue Hypoionicus. Potest & Hypomixolydius uocari, quod Mixolydio sit Plagijs, quippe cum quo habet cõmunem diapente ut sol, tum quam Mixolydius diatessarõ re sol, supernè adhibet, hic habet, infernè, quanquam sic in Dorium cadit, quod enarratis hætenus plagijs omnibus accidit, ut Hypodorius in Aeoliũ, Hypophrygius in Hyperæolium, qui propter ineptam mediationem reiectus dicitur, Hypolydius in Ionicum. Porro hic Hyperiaftius siue Hypomixolydius arithmetico in G mediatus nunc Octauĩ nomen uulgo obtinet, ac in eadẽ clauem cum principe suo Mixolydio cãtus finit. Apud ueteres Ecclesiasticos in magno fuit usu, ad quem elegantissimas sanè, ac suauissimas cantilenas effinxerunt, nostra uero ætate, ut supra testati sumus, Cantores ad eam formam rarissime Tenores nouos instituunt, à ueteribus tamem desumptos elegantissime quatuor concludunt uocibus. Probatum autem est superius, si hunc Modum addendum putent septem illis uulgaribus, necesse omnino esse, ut reliquos etiam quatuor addant, Aeolium, Hypogolium, Ionicum, Hypoionicum, quã posterioribus hosce duos, Lydio Hypolydioq; reiectis, habeant, atq; planè ignorant eorũ nomina. Hic certè Hyperiaftius præter phrasin mediationemq; ac finalem item clauem, reliqua cum Dorio, quantum ad diapason naturã, omnia eadem habet, cũ quatuor iam nominati etiã semitonio uariant cum istis Modis, quibus cantores eos adnumerant. Vt Aeolius à Dorio, & Ionicus à Lydio. Idem dico de eorum Plagijs. Sed de his satis in superioribus. Est in hoc Modo suauitas naturalis & uelut Rhetori commoda, per quintam ex F in c, qua ad Proæmia utatur, sine fucositate & auribus affluens dulcedo, quam sæpe quærit per fa in b clauis, quemadmodum & Dorius, cum quo etiam hoc habet cõmune, patet hoc in plæriscq; huius Modi cantibus, præsertim in Responsorijs, quorum ad hunc Modum plurima à ueteribus composita in matutinis potissimũ canuntur. Sed eius exemplum ponamus, profam, quæ in die Pentecostes canitur: Sancti Spiritus adsit nobis gratia, quã impensè placuisse D. E. R. A. S. M. O. Roterodamo, et ab eo eximiè olim laudatam memini. In qua, uersibus ultimo ac penultimo ascensus est uulgo ad f paruum, more aliarum fere psalmarum huius Modi, sed eum in ueteribus codicibus non inuenio. Item in uersibus: Tu animabus uiuificandis. & Tu aspirando. quidã in a paruum assurgunt, leuatis omnibus eorum notis plus diapente, quod nobis non probatur.

probatur. Deniq; in istis duobus uersibus. Tu diuifum. &. Idolatras, mira est in omnibus codicibus uariatio. Quidã in f paruum usq; leuant, qd nescio quàm probem, In alijs codicibus detortum uideo in Tetrachordõ Synemmenon cantum, quod nos secuti sumus propter uetusta exemplaria, quãquam dura est post eos uersus inceptio in Ergo nos supplicantes. Quam duritiem si quis euitare uolet, leuet iam dictos uersus omnibus notulis tono, & Modus inconcussa manebit qualitate. Habet hæc profa miram modestiam, inenarrabilemq; grauitatem, In qua opere pretium est uidere authoris ingenium, quàm uarias in uno Modo inuenerit formulas, quàm limitibus Modi cantum cõcẽcitum exhibuerit, quàm eleganter uerbã numeris accomodarit, sed nunc ipsam audiamus,

Hypomixolydij exemplum.

S Sancti Spiritus adsit nobis gratia, Quæ corda nostra sibi faciat habitaculũ, Expulsi de cunctis uitijs spiritualib; Spiritus alme illustrator hominum, Horridas nostrę mētis purga tenebras. Amator sanctę sēfatorũ sēp cogitatuũ, Infunde unctionē tuã clemēs nostris sēfibus, Tu purificator omniũ flagitiarũ, Purifica nostri oculũ interioris hominis, Vt uideri sup̃m genitor possit à nobis. Mũdi cordis quẽ soli cernere possũt oculi. Prophetas tuos inspirasti

Dodecachordi

inspirasti, ut p̄conia CHRISTI p̄cūuissēt inclyta, Apostolos cōfortasti, u
 ti tropheū CHRISTI p̄ totū mūdū ueherēt. Quādo machina p̄ uerbū
 suū fecit Descēli terrę mariū, Tu sup̄ aq̄s fotur⁹ eas numē tuū expādisti
 spirit⁹. Tu aīab⁹ uiuificādis aq̄s fœcūdas. Tu aspirādo das spiritalē esse
 homīes. Tu diuīfū p̄ līguas mūdū et rit⁹ adunasti Dñe. Idolatras ad cultū
 Dei reuocas magistrorū optime. Ergo nos supplicātes tibi exaudi p̄pitiū
 Sācte Spirit⁹, Sine q̄ omēs p̄ces cassę credūt et idignę Dei aurib⁹. Tu q̄
 mniū seculorū s̄ctos tui numinis docuisti īstīctū amplectēdo spirit⁹. Ipse
 hodie apostolos CHRISTI donās munere in solito, & cūctis inaudito
 culis, Hūc diem glori osūm fecisti. Alleluia.

Reperias autem plurima Antiphona huius modi inter F magnum & e paruum, quemadmodum uetus apud Ecclesiasticos Lydius aut Hypæolius, de quibus postea.

De

Liber II.

De quinta diapason specie ac duobus eius Modis, Cap. XXIII.

Quinta diapason species, ab hypatemeson ad neten diezeugmenō hoc est, ab E magno ad e, paruum duos habet Modos, Alterum ipsius diapason nomine Phrygium, harmonicōs diuisum in Paramese, hoc est, in mi b clauis. Alterum Hypoglym diuisum arithmeticos in a paruo, de quo paulo post. Phrygius uulgo Tertius dicitur, celebris in primis, & uetus Modus. Horatius barbarum uocat ode 9 Epodon, ubi & Dorij meminit. Barbarum Acro exponit Phrygiū, Lucianus uocat εὐθροῦ, Apuleius religiosum, quod hic Modus habeat nescio quid laachrymabile et quod animos ad fletum excitet, quo modo Diuam Magdalenam ad sepulchrum flentem quidam oppidō eleganter finxit, cuius cantū postea libro sequente referemus. Quidam aiunt eum habere indignantis seueram insultationem, alij pugnas excitare, & uotum furoris inflammare, Vnde & σχολιόν à Græcis dictum. Et Phrygiū εὐθροῦ D. ERASMV S, ut supra diximus, impetum uertit. Nota est fabula Adolescentis Tauromini tani, Phrygio modo ad expugnandas pudicæ (ut apud Boethiū ait Cicero) mulieris ædes excitati, & à Pythagora, qui mutato Modo, Spondeos succini iusserit, ab audaci facinore sedati. Accipit hic Modus libenter tonum inferne, aliquādo & ditonum, ad quem sunt, multarum dominicarū Introitus, & Responsoria. Benedictio Cære elegantissimè ad hunc cōposita Modum. Nos uno exemplo, quod Modum belle repræsentat, cōtenti erimus, cū sit omnibus notus. Quāq̄ haud scio quā uetusta sit ea cātio, canit frequēs de sancta uirgine Catharina in diocesi Constātiensi, in qua descensus est in D magnū tono infra clauē finalē, quod alij quoq̄ principes patiunt, ut Aeolius, Dorius ac Mixolydius. Talis est & in Responsorijs. Visita quæsumus, & Discubuit I E S V S, q̄rum alterum in Templorum dedicationibus canitur, in his regionibus, alterū diebus Iouis in Dominici corporis honorem. Vtrāq̄ nō ualde uetusta cantilena, ut puto, sed quæ Modi naturam mire expriment, Id quod nūc quærimus. Neq̄ enim hic exemplorum est defectus.

Phrygij Modi exemplum.

S Virge Virgo & nostras spōso pre cesa pe ri. Tua uox
 L 2 est dulcis

uox est dulcis i aure Domini, quæ pausas sub umbra dilecti. Ab æstu mû

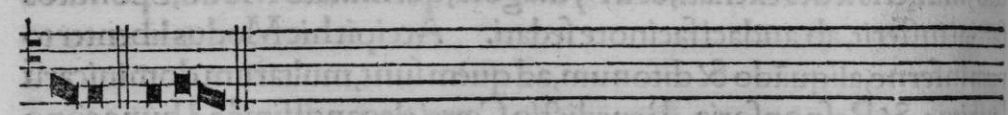
di trāsfer nos ad amena Para dy si Pulchra Siō Fia

lia p mortali tunica a gni tecta uellere & co ro na glo

ri æ. Ab æstu. Glori a pa tri & fi li o & Spi ri tu i

Sancto. Ab æstu.

De Hypoæolio Modo,

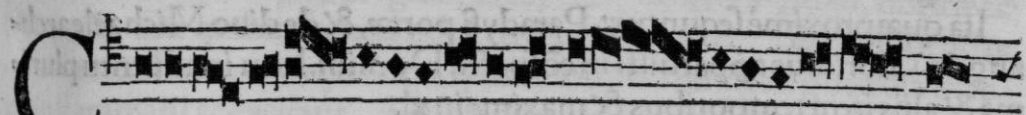
Caput XXIII.

Alter quintæ diapason Modus Hypoæolius dicitur, quod Aeolius sit plagius, quippe qui cum communem habet diapente la re, sed diatessaron la mi, quam Aeolius super diapente habet, hic inferne annectit. Mediatur arithmeticos in a paruo, ac cum principe suo eadem clauē cantus finit, sed supra per diapason, ne extra scalam diatessaron eius descenderet. Hic Modus rarus est in usu nostra ætate, ad quem paucas in choro cantilenas reperias, præter Gradualia quædam, ut uocant, quorū

quorum multa in aduentu, multa diebus paschalibus canuntur, quædam alijs item temporibus: quod factum existimo ignorantia discriminandi Modos. Nam quoties huius Modi formulam uulgius inuenit, continuo eam corrumpit, ac pro la mi diatessaron inferne huius Modi propria, cecinerunt sol re diatessaron Hypodori, Ita factū est, ut omnes Hypoæolij Modi cantus in Hypodorium ceciderint. Ea causa Phonascis etiam fuit nostra ætate, ut hunc Modum non nisi ignorantes instituerent, Inter quos est Richafort qui Hypodorium cōtra, atq; uulgius solet, in Hypoæolium uertit, ut supra diximus in Hypodorio. Porro hunc item Modum Iacobus Hobrechth aliquoties tractauit suauissime, ut sequente libro ostendemus. Admittit & hic Modus inferne tonum, superne autem semitoniū, ut Princeps eius Æolius, quod pulchre apparet in cātu Collegerūt. Quod quidam ignorantes, atq; huius Modi cantum ad Hypodori formam, ac sedem astringentes, semiditono ascensum per quam ineptum fecerunt, ut in exemplo subiecto, in uerbo: sine causa, quidam fecerunt. Hobrechth semitonium superne adiecit, inferne ditonum, ut postea ostendemus. Sed exemplum nunc subnectemus.

Hypoæolij Modi

exemplum.

Ircun de de rūt meui ri mē da

ces si ne cau sa fla gel lis ceci de runt me.

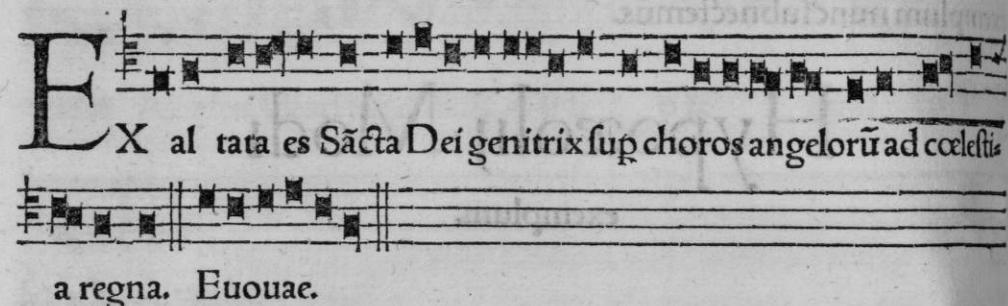

Sed tu Domine defen sor uin di ca me.

L 3 Quoniā

INuenitur etiam hic Modus inter e paruum & F magnum, defecto inferne semitonio, quod in Lydio superne deficere solet, ut capite sequente mox ostendemus. Ita fit, ut hic Modus eisdem saepe limitibus ingreditur, quibus apud ueteres Ecclesiasticos Lydius, à quo phrasi in immensum distat, finiatur tamen propria sede in a paruo, cum Lydius in F magno. Eius rei exemplum ponemus Antiphona illa quæ Diuæ Virginis **MARIAE** assumptionis die canuntur, ea ita habent.

Ita quæ proximè sequuntur: Paradyssi portæ, & de diuo Michaële archangelo Gloriosus apparuisti in cōspectu Domini. Item in aduentu plurima & alijs item temporibus & maxime in xl.

INde & minorum psalmorum Intonatio colligitur, ad hunc Modum, quæ phrasi quidē haud multū, at positu sanē ab Hypophrygio differt.

Dixit Dominus Domino meo Se de à dextris meis.

MAiorum psalmorum intonationes nondum inueni. Responsoriorum puto eum esse uersum, quem in Circūdederunt iam exhibuimus. Sed neq; Introituum uersum uspiam me uidisse memini. Atqui ea de re nolim anxium esse Lectorem, cum alioqui satis sit Modorum.

De

De Sexta diapason specie ac uno eius Modo

Caput XXV.

Sexte diapason speciei, quæ est ex parhypate meson ad triten hyperbolæon, hoc est ab F magno ad f paruum, Vnicus est Modus ipsius Diapason nomine Lydius, diuisus harmonicōs in c paruo. Ideoq; Princeps in hac classe, quippe qui Plagium habet Hypolydium, de quo antea. Communis duorum Modorum diapente fa fa. Clauis finalis. F magnum. Diatessaron ut fa, hic superne adnectit, cum Plagius inferne. Porro hic Modus apud ueteres Ecclesiasticos in magno fuit usu, ut ex cantibus uetustioribus satis liquet, sed tetricus uidetur Modus, quem Lucianus, βακχικὸν uocat, Apuleius querulum, Horatius uero Lydium pro Ionico, ut Persas pro Parthis usurpasse uidetur. Plato in Republica libro tertio, ter binas Harmonias numerat. Alteras θεννῶδεις, hoc est, lugubres siue querulas *μειολυδισι* & *συντονολυδισι*, id est, Mixolydias & Syntonolydias, quas ne mulieribus quidem utiles ait, nedum uiris. Alteras μαλακὰς *ἢ συμποτικὰς*, id est molles ac temulentas, *ἰασί* & *λυδισι*, id est, Ionicas & Lydias, quotcuncq; χαλαρὰς, hoc est, relaxas, remissasq; & resolutas (ita enim copiose exponit interpretes) uocantur. Sed neq; has bellicosus uiris utiles existimat. Relinquantur igitur duæ, *δωρικὴ* & *φρυγισι*, id est, doricæ ac Phrygiæ, De quibus tamen nihil certi pronunciat. Sed adhibendas omnino eas harmonias præcipit, quæ animum uirilem ad generosa decoram inflammant ac excitant. Hæc tamen obiter Glaucus apud Platonem Socrati, nescire se Harmonias falso, refert, Itaq; Plato tanq; ipsi nō satis nota differit, quanquam illum hæc perspecta habuisse puto, ut erant illo doctissimo sæculo omnia mathematica. Quo Pacto autem ab interprete sint intellecta, haud facile dixerim, Illud certe *μειολυδισι*, uertendum erat mixolydiæ, quomodo omnes musici composito pro simplici utuntur, atq; adeo pro Septimæ diapason speciei nomine. Idem de *συντονολυδισι* sentio, quod haud scio an pro Aeolio posuerit Modo, Quod si esset, Platonis nomenclatura in sex Modorum principibus prorsus nobiscum conueniret. Fieri autem potest ut Plato Syntonolydium intentum Lydium intellexerit, ut musici uocant Syntonū diatonum, quo pacto et Cleonides in introductorio & alij musici tetrachorda per tria secant genera. Iulius aut Pollux lib. 4. cap. 9. Sex item principes ponit his uerbis. Ἀρμονίαι δὲ, (inqt)

L 4 Δωρικὴ,

Δωρίς, ἰαεὶς, Αἰολίς, αὖ πρῶται, καὶ φρυγίος δὲ, καὶ λυδίας ὁ Λοκρικὴ, θυλοφένου δὲ ἔνθα.
 Apud quē Mixolydius abest, ut apud Platonē Aeolius, Nisi q̄s Λοκρικὴν,
 pro Mixolydio positā cōtendat, cū Cleonides Hypodoriū ita uocatu scri-
 bat. Idē Pollux paulo post ca. 10. ubi de tibiarijs Harmonijs differit ita ait.
 καὶ ἁρμονία μὲν αὐλητικὴ δωρὶς φρυγίς. λυδίας ὁ ἰωνικὴ καὶ σιγιστονολυδίας, ἢ ἀνθίπτος
 ἔφευγε. Nec me fugit apud eundem Pollucē paulo post inter saltationis spe-
 cies & Syntonon enumerari, uerum ibi de Harmonijs non loquitur, Et
 σιγιστονος, uox ex appellatio multis rationibus ppria fieri potest. Sed ad Pla-
 tonem redeo, quem uno ore aiunt Lydium reiecisse Modum ut leuem, q̄d
 mihi quidem non uidetur. Nam Mixolydium & Syntonolydium cum
 Lydio eundem esse, non puto existimabunt. Et Plato ita uidet de ijs Mo-
 dis locutus, ut in uniuersum nihil certi affirmet. Sed eos eligendos prae-
 cipit, ut iam admonuimus, qui masculinum retineant animum & ad uirilia fa-
 cta stimulent. Verum enim uero, quod prius nobis dictum est, negari non
 potest, antiquitatem hos uariasse, sed neq̄ dubium esse Modorum naturā
 alio torqueri posse, ut q̄ uideat leuis Modus, eum ad grauiā adhiberi per-
 difficile non esse, modo accedat felix ingenium, Et contra grauiā ad leuiā
 quoq̄. Quod in carmine Elegiaco apud Ouidium contra generis eius na-
 turam factum grammatici contendunt. Ego itaq̄ Lydium egregiū Mo-
 dum existimo, si quis ita tractet quemadmodum ueteres Ecclesiastici. Sed
 nunc uerborum satis est. Apud ueteres igitur Ecclesiasticos uideo dupli-
 cem huius Modi fuisse usum, alterum inter F et e paruum, ut ipsi diapason
 superne deesset semitonium minus, Alterum inter duo F f, integra dia-
 pason: sed eum plerunq̄ esse corruptum. Prioris usus breue est hoc
 exemplū.

Benedic a nima mea Domino & noli ob li ui sci o.

mnes retributiones e ius et renouabit si cut a qui le ius
 uentus

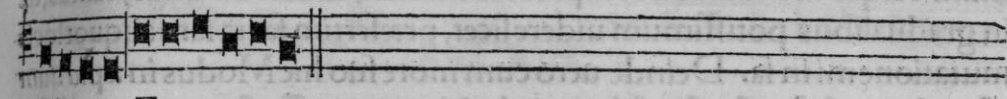
uen tus tu a.
 Ad hanc formam est: Loquebar de testimonijs tuis. Introitus de Vir-
 ginibus, & plurimi ueterum cantus.

Reperias eundem hunc ueterem Lydium descendere in E graue, quemad-
 modum superius de Ionico diximus in b graue, aut in Synemmeno in E
 graue. Cuius hoc exemplum est.

Mon tes & omnes colles humiliabuntur. Et erunt praua in di-

recta & a spe ra in ui as planas Veni Domine & no li tarda re

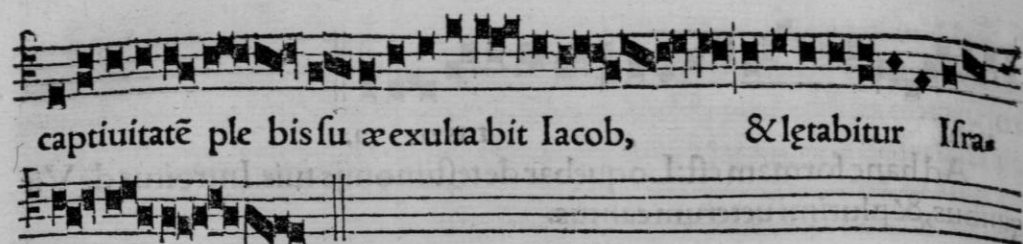
Alleluia Euo ua c.

Huius aut Modi alias uel minorum uel maiorū psalmorū intonatio-
 nes, Item Responsoriorū Introituūq̄ Versus alios quā priore libro de
 quinto uulgi Modo exhibuimus, haud egdē inuenisse me memini. Imò in
 eam opinionem, quas intonationes, quosq̄ Introituum Responsoriorūq̄
 Versus uulgius habet in quinto suo Modo, hoc est Ionico, ea omnia olim
 Lydij fuisse. Verū posteaquam solum uerterit Lydus, etiam hanc successo-
 ris facta uel belli, uel mauis delatoris iure. Admonuimus hoc etiam supe-
 rius de Modi huius plagio, nempe Hypolydio, atq̄ adeo etiam de Hypoae-
 olio. Nec haec corruptio difficilior est quā in Gradualibus, ut mox di-
 cturi sumus, ubi ex mi fit fa in b clauē, quē mutatio tortos sanē nobis dedit
 cantus.

Lydij Modi exemplum.

Quis dabit ex Sion saluta re Isra el: cū auerterit Dominus
 captiui

Dodecachordi

el.

Diximus autem in superioribus hunc Modum nostra ætate apud Cæ-
tores in nullo esse usu, cuius omneis cantus in Ionicum deflectunt,
pro mi in b clauē fa substituētes. Quæ consuetudo ita inualuit, ut purum
Lydium nunc raro inuenias, cui non alicubi fa sit insertum, quasi cōspira-
tione in eum facta, de exilio eius publice sit decretum. Haud quaquā tamē
negauerim eam cōmutationem aliquando cōmode fieri, aliquando neces-
sitate urgente: Commodē fit in una altera uenota, quæ tamen Modum
non mutat. Necessitate uero propter Tritonum in genere diatonico uitan-
dum. Atqui ea mutatio corruptos nobis fecit, ut iam diximus, cantus, ut
in gradualibus potissimum uiderelicet, præsertim facta iam aliquot locis
mutationem in fa. Deinde uero cum more suo hic Modus in a partum
ascendat, ac descensus fiat subitus in b clauem, necesse est remeare mi: Neq̃
enim ibi fa cani potuit, ut in reliq̃s præcedentibus notulis: fieret enim Tri-
tonus. Cæterum in F magnum delatus, ac rursus in b clauem assurgens,
necessario mutat mi in fa, alioqui rursus tritonus interueniret. Inuenies
autem quosdam huius Modi cantus, qui in a paruum neq̃ ita subito con-
scendunt, nisi etiam f paruum attingant, neq̃ rursus subito ac uno lapsu
ex a in b re labuntur, sed ex f in c: Quos omnino in Ionicum deflectere
queas, bifariamq̃ cātare uel p diapēte Lydij fa fa, ascendēdo fa re fa, descē-
dēdo fa la fa uel per diapente Ionici in Synēmenō tetrachordo ut sol, ascen-
dēdo, ut mi sol, descendendo sol mi ut. Quanquam haud scio, qui fiat, ut
cum uoluptate quadam libentius Ionico acquiescamus, tinniatq̃ suauius
illud fa quam mi in auribus nostris, sed puto uel assuetudinem per omnē

uitam Ionico obnoxiam in causa esse, uel, quod uero similis

est, Ionicum Lydio naturaliore esse, grauiorem aut

Lydium. Sed huius Modi exemplū pona-

mus, quod bifariam cani poterit.

Exemplum

Liber II.

Exemplum cōmune Lydij ac Io-
nici, sed alterius in diezeugmenō,
alterius in synemmenon tetrachordo.

Et glo ri a.

Numatis huius (nā ita uocant unius syllabæ plurimas notulas certo
iterationis agmine incedenteis) quartam ab fine notulam, item deci-
mam, alij in b dūntaxat leuant, ut Ionico soli fiat apta cantio, alij in c sustol-
lunt, utriq̃ aptum Modo, quod nos, etsi rarius ita inuenitur, secuti tamen
sumus, ut res ipsa, cuius gratia exemplum adduximus, clarior esset. In fine
etiam uersus omnes in fa libentius inclinant, potest tamē & mi cani, sed du-
riusculē sonat. Verum hæc de Lydio satis.

De

Dodecachordi De Hyperphrygio reiecto altero.

Alter huius diapason Modus esse debebat iisdem quidem limitibus quibus hic Lydius, sed mediatio obstitit, quo minus in usum uenerit. Nam plagiorum lege, inferne diatessaron, superne diapente habere debebat, quod hic fieri nequit. Ex Fenim magno, in mi quod est in b clauē Tritonus est. Ex eodem autem mi, in e paruum semidiapente est. Hic Hyperæoli, de quo in Hypophrygio diximus, plagius est, quapropter cum $\pi\acute{o}$ $\acute{\nu}\rho\acute{o}$, nominandus erat, sed Hypohyperæoli nemo sanus dixerit, quando Hypomixolydium etiam quidam dicere non audent, Sed Hyperphrygius non incommode à quibusdam dicitur, nempe ad formam Hyperiafij, Hypermixolydij ac Hyperæoli. Est enim hic proxime superphrygium, nec aliud habet nomen, ut habet, cuius systema obtinet, Lydius. Quod autem Politianus ac Franchinus Hyperlydium uocatum scribant, scire uelim, quibus authoribus tradant. Ego hercle codicum errore deceptos crediderim, ita enim omnes corrupti nostra sunt ætate, ut ijs, quoties res contrarium clamat, prorsus nihil sit confidendum. Nisi forte quis nouo more, $\pi\acute{o}$ $\acute{\nu}\rho\acute{o}$ $\acute{\nu}\rho\acute{o}$ $\pi\acute{o}$ $\acute{\nu}\rho\acute{o}$, accipi putet. Hic enim Modus & si male uersus, ad Lydij tamē systema consistit. At nec Ptolemæus Hypermixolydiū, nec Aristoxenus Hyperiafium sic intellexere, quare mendum in libris esse existimo, non nouam appellationem. Hunc Modum apud Ecclesiasticos semel atq; iterum celebratum reperio, sed aliquādo nō pleno systemate, Cuius duo hic exempla subijcere placuit.

Exemplum Hyperphrygij semitonio minore defectum

superne, ad formam Lydij.

Est huic similis ascensu ac descensu cantio Domine fac mecum misericordiam tuam, quam referemus libro sequente in Lydio, ubi de Hyperphrygio exempla adducemus, atq; adeo huic etiam sequenti prorsus simile alterum, ut hoc præcedens suum habet alibi.

Eiusdem Modi exemplum tono superans diapason.

De Septima diapason specie, & duobus eius Modis,

Caput XXVI.

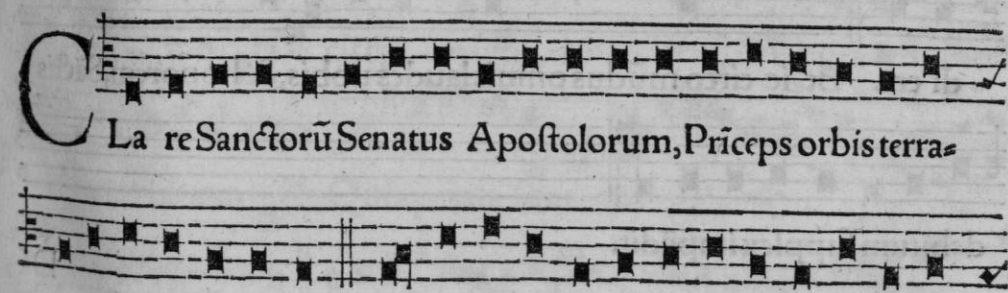
Vltima diapason species ab Lichano meson ad Paraneten hyperbolæō, hoc est, à G magno ad g paruum, duos habet Modos, alterum ipsius diapason nomine, Mixolydiū, harmonicōs diuisum in paranete diezeugmenon, hoc est, in d paruo. Alterum Hypoionicum diuisum arithmeticōs in c paruo, de quo paulo post. Mixolydius igitur, uulgo septimus dictus, inde ut puto nomen habet, quod cum Lydio permixtus sit, quippe cuius septem possideat chordas, quam aliam quoq; causam huius denominationis superius assignauimus.

M Apud

Apud ueteres Ecclesiasticos in maximo erat usu, nostra uero tempestate in nouis thematis, quemadmodum & eius Plagius, Mixolydius, atq; adeo Lydius cum suo Plagio Hypolydio, prope ignotus. Quod inde accidisse reor, Quod Ionicus celebrior Modus, & ut puto, antiquior hominū usu, ut sol habeat diapēte, & si nō positu specie tamē cū Mixolydio communē, Cæterum assuefactio ea effecit, ut cantores ad eam perpetuo adiecerint ut fa, quæ diatessaron est Ionici, superne adiecta, non re sol, quæ Mixolydij est diatessaron. Porro ad hunc Modum multæ sunt iucundissimæ cantiones, ut in mille Responsorij Introitibusq; patet. Viri Galilæi huius est Modi, Intritus. Item: Puer natus est nobis, quem Petrus Platenfis Gallus elegantissime quatuor instituit uocibus, ex Mixolydio tamen Doriū instituens non absq; licentia, sicut postea Ioannes Mouton in Ionicum eundem mutauit: Responsoria, ut Cūes Apostolorum: & Summæ Trinitati, Vtrunq; oppido eleganter hunc Modum referēs. Quæ exempla, ubiq; obuia studiosis, examinanda ueniunt. Nos Prosa illam omnium elegantissimam, & ab D. ERASMO Roterodamo præceptore nostro mire olim probatam, in medium adducemus, Quæ est ad Apostolorum Senatum precatio, omni referta ornatu, omnibus decorata floribus. In qua primus quidem uersus loco Proemij est. Secundus uersus petitionem breuissimam cōtinet, Tertius iustę petitioni reationem subiicit, Quartus Diui Petri Apostolorum principis Encomium, Quintus Pauli, Sextus septimusq; Mathæi. Octauus ac nonus reliquorum Apostolorum nomenclaturam, Decimus congratulationem habet. Vltimus Conclusionem. Qua in re etiam atq; etiam cōsiderandum, quā sobrie exordium, quā quis hic fuerit author, sumat a Diapente Rhetorica, de qua in Hyperiasio diximus, quā aptos & minime fucatos titulos, nulla superlatione, nulla quæsitos pictura ponat. Deinde petitio qualis est: ut ditescant Ecclesiæ: minime, Sed ut earum uitam ac mores clarus ille Senatus moderetur. Petri autem ingenium, ut mitissimi Apostoli uno uerbo, Concedunt, expressit, & Antiochum ac Remum pro Antiochia ac Roma figurate quidem, sed apte posuit. Nec dignatus Romulum, ut fratricidam, nominare, Remum innocenter trucidatum posuit. Diuum uero Paulum ut egregium pugilem designatis etiam uerbis pingit, inualisti inquit, & non quamlibet nationem, sed Graciā. Tirannidem autem *ἐν ἐξουσίᾳ* est. Illud uero ingenij specimen uide in Mathæi laudibus, ut Periphrasi immaculati agni, ut antitheto candidi uelleris ad horridos Aethiopas pieludit, quam pulchre, & plusquam succincta enumeratione euitat tædium nimis longæ orationis futuræ, siquidem omnium Apostolorum præconia singulatim, referre uoluisset. Atqui id haud immerito quis stomachetur, quod nam pacto acciderit, ut tot nunc seculis Mathiam omiserint pleriq; codices,

ces, accephalo etiam uersu facto, nec priore respondente, cum nihil facilius notatu esset. Et author ipse uersuum parilitate (ut ita loquar) cauisse uideri potest, ne corrumpetur. Eum igitur pro honore optimi Apostoli restituiamus. Decimi item uersus compendium cōsideratione dignum est. Cum enim orientem ac occidentem nominasset, ne Septentrionem ac Meridiem longiora uocabula ponere cogeretur. Imò inquit, teres mundi circulus, quo uno uerbo plura complexus est, quā illis duobus. Rursus illud, Gaudet habere patres, de Romano more tractum est, quoties patribus plebes blandiri solebat. Expectat autem iudices, ex Mathæi capite 19. & Lucæ capite 22. Postremo concludit merito laudes illis & honorē deberi, sed ut Sanctis. Nunc ipsam Prosa audiamus, nimis euagati, in re aliena quanquā optarim, multa ad hunc modū declarata, sed ab eo qui doctius hæc ostendere posset, merebatur certe Procerum Ecclesiæ maiestas, & ingens hæc uigilia, qua Ecclesiam illustrare conati, tam elegantes nobis peperere cantiones, Cum nostra ætas nihil noui dignum auditu excogitet, uetera non modo non intelligat, sed rideat etiam. Merebatur inquam conatus ille tam pius Ciceronē aliquem, qui pro dignitate ea & laudaret & narraret. Mihi sanè labor ille grauis non esset, si tam possem quam uellem. Habent illi haud dubie apud Seruatorem nostrum suum præmium. Nos nostræ ignauitæ & ingratitude meritas luemus pœnas ualde uereor.

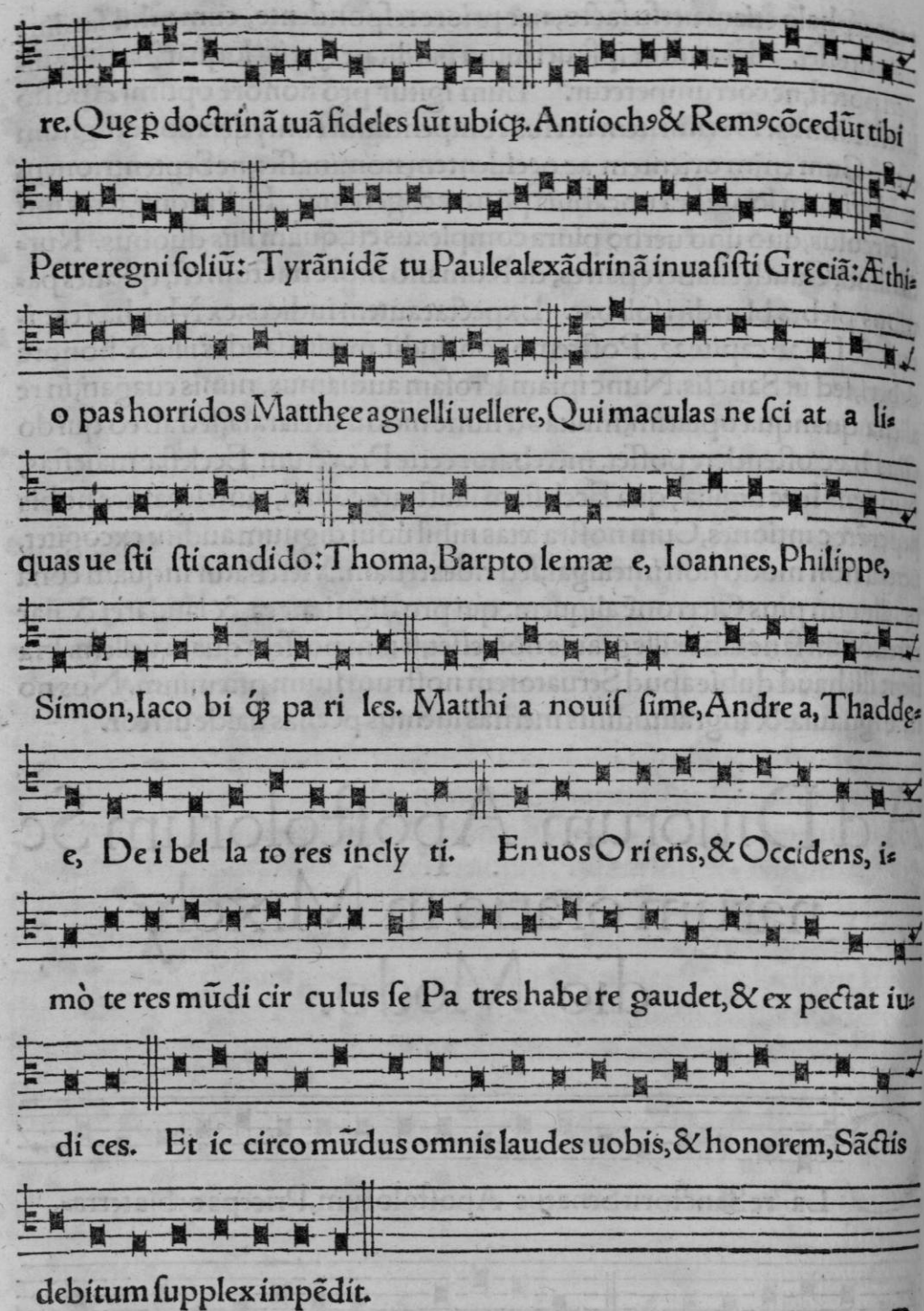
Ad Diuorum Apostolorum Senatum oratio in Mixolydio Modo.

La re Sanctōrū Senatus Apostolorum, Prīceps orbis terra-

rum, Rectorq; regnorum. Ec cle si arum mores & uitam modera-

M 2 re, Quæ

re. Quę p doctrinā tuā fideles sūt ubiq. Antioch⁹ & Rem⁹ cōcedūt tibi

Petreregni soliū: Tyrānidē tu Paule alexādrinā inuasisti Grēcīā: Athē

o pas horridos Matthę agnellī uellere, Qui maculas ne sci at a lis

quas ue sti sti candido: Thoma, Barpto lemæ e, Ioannes, Philippe,

Simon, Iaco bi q̄ pa ri les. Matthi a nouis sime, Andre a, Thadde

e, De i bel la to res incly ti. En uos Oriens, & Occidens, is

mō te res mūdi cir culus se Pa tres habe re gaudet, & ex peñat iu

di ces. Et ic circo mūdus omnis laudes uobis, & honorem, Sāctis

debitum supplex impēdit.

De

De hypoionico Modo,

Caput XXVII.

Alter Septimæ ac ultimæ diapason Modus, est Hypoionicus siue Hypoionastius, Ionici Plagi⁹, Communem enim diapente habent ut sol, Sed diatessaron ut fa, Ionicus superne, hic inferne ad diapente adnectit. Mediatur arithmeticōs in c paruo, ac cum principe suo eadem clauē cantus finit, quanquam id uel in octaua, ne scalam gręcā una exeat chorda, uel in F magno cum fa in b clauē, ut nunc mos est cū in Ionico, tum in hoc eius Plagio. Hic apud ueteres Ecclesiasticos præter Respōsoria in matutinis & uesperis, in raro fuit usu, nisi quatenus ex Hypolydio Hypoionicum fecēre, commutatione mi in fa, in b clauē, de qua in Lydio Hypolydioq̄ abūde dictum est. Hic uulgo Sextus dicitur, ex G in g. aut ex C in c. siquidem fa est in b clauī, ab annis quingentis plus minus recipieptus, ut cum in alijs multis, tum in cātib⁹ de corpore CHRISTI patet. Multum Gratiæ habet in Orthrijs & amatorijs, lingua potissimū Celtica, qua Heluetij utuntur, nec minus Germanica transrhenana. Tuba rū sonitus hodie inter huius Modi limites constat, integra omnibus chor dis diapente, sed diatessaron extremis potissimum. Certe ætas nostra, non minus hoc Modo quam Ionico ad omnes leuitates utitur. Threnos item ad hunc Modum institutos elegantissime decantant. Sed eius, cum sit nimis notus, unum hoc sit ex Luca cap. 14. Exemplum simplex.

Hypoionici Modi exemplum.

Homo qdā fe cit cenā magnā, et misit seruū suū hora cenę dice

reinuitatis, ut uenirēt. Quia parata sunt o

mni a. Venite come di te pa nē meum, & bibi te uinū,

quod miscui uo bis. Quia pa.

M 3 De